

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРҒА СЕНСОРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ

*¹ Ж.Қ. ӘДИЯТ , ¹ Г.Г. ЖУСУПБЕКОВА

¹ Ш. Уалиханов атындағы университетіні
(Көкшетау, Қазақстан)

*zhansaya2600@mail.ru, uk.gulsara74@mail.ru

Аннотация

Аталмыш мақала, ғылыми білімнің салаларының бірі – артпедагогиканың мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық дағдыларын дамытуды қарастыруға арналған. Оны жүзеге асыру жолдары және жалпы педагогикамен байланыс қарастырылған. Мақала тәрбиешілерге, ата-аналарға және өнер арқылы білім беру мәселелеріне қызығушылық танытқандарға арналған. Туғаннан бастап табиғат адамға көз, құлақ және тактильді рецепторлар береді. Мұның бәрі балаға жас кезінен бастап сыртқы әлеммен тығыз байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Бұл органдар орталығы мидағы анализаторлардың перифериялық бөлігі болып табылады. Осылайша, мектеп жасына дейінгі балаларды сенсорлық тәрбиелеу дамудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Сол себепті мақаламыздың өзектілігі мектепке дейінгі білім беру мекемесі жағдайында сенсорлық ортаны ұйымдастыру мәселелеріне арналған. Мақалада сенсорлық ортаның мәні анықталады; мектеп жасына дейінгі балалардың сенсорлық дамуының міндеттері мен факторлары; мектепке дейінгі білім беру мекемесі жағдайында сенсорлық ортаны ұйымдастыру және қамтамасыз ету түрлері сипатталған. Бұл мақалада біз мектеп жасына дейінгі балалардың физикалық, әлеуметтік, когнитивті және басқа да көптеген дағдыларын дамыту үшін сенсорлық білім берудің не үшін қажет екенін қарастырамыз. Сонымен қатар, біз балалармен басып шығарылған нұсқаулармен өткізуге болатын бірнеше сенсорлық ойындарды жинақтадық. Сенсорлық білім-бұл сенсорлық тәсілдерді қалыптастыруға бағытталған педагогикалық өзара әрекеттесу жүйесі. таным және сенсорлық процестерді жетілдіру, яғни сенсорлық таным әдістерін қалыптастыру және жетілдіру сезім мен қабылдау. Сенсорлық білім одан әрі оқу мүмкіндігі үшін маңызды болып табылатын психикалық функцияларды қалыптастыру үшін қажетті алғышарттар жасайды. Ол көру, есту, тактильді, кинетикалық, кинестетикалық және сезім мен қабылдаудың басқа түрлерін дамытуға бағытталған.

Түйін сөздер: артпедагогика, тәрбие, оқыту, өнер, тұлға, даму, теория және практика, шығармашылық, психика.

Кіріспе

Сенсорлық білім - бұл дегеніміз сенсорлық тәсілдерді қалыптастыруға бағытталған педагогикалық өзара әрекеттесу жүйесі ретінде қарастырылады. Таным және сенсорлық процестерді жетілдірумен сенсорлық таным әдістерін қалыптастыру және жетілдіру сезім мен қабылдау деп түсініледі.

Мектепке дейінгі кезең балалардың ақыл-ой, физикалық, эстетикалық тәрбиесінің сәтті деңгейіне байланысты болатын қарқынды сенсорлық даму кезеңі. Сенсорлық даму қабылдаудың дамуына және заттардың сыртқы қасиеттері туралы идеялардың қалыптасуына әкелетін әлеуметтік сенсорлық тәжірибені түсіну процесі ретінде қарастырылады.

Баланың сенсорлық дамуы дегеніміз заттардың сыртқы қасиеттері туралы ойларының қалыптасуы және оны қабылдай білуі яғни олардың пішіні, түсі, көлемі, кеңістіктегі орналасуы, сонымен қатар иісі, дәмі т.б. мектепке дейінгі жаста сенсорлық дамудың мәнін бағалау қиын. Дәл осы жаста сезім мүшелерінің әрекетін жетілдіру, қоршаған орта туралы білімін жинақтауға қолайлы кез. «Қазақта «Ел боламын десең, бесігінді түзе» деген сөз бар. Сондықтан мектепке дейінгі тәрбие жұмысы басты назарда болуы керек» деп Қасым-Жомарт Тоқаев айтып өткендей мектепке дейінгі жастағы балаларға білім беру өте өзекті мәселе. [Тоқаев Қ.-К., 2022].

Сенсорлық даму, бір жағынан баланың жалпы ақыл-ойының дамуының іргетасын құрайды,

бір жағынан өзіндік мәні бар, өйткені толыққанды қабылдау баланы балабақшада, мектепте оқыту үшін қажет. Қоршаған орта құбылыстары мен заттарын қабылдаудан тану басталады. Танудың басқа түрлері – есте сақтау, ойлау, елестету – қабылдау негізінде құралады.

Негізгі бөлім

Дүниеге келген әр адам қоршаған әлемді қабылдауға дайын: ол жылу мен суықты көре, ести, сезіне алады.

Адамның қоршаған әлемді білуі заттар мен құбылыстарды сезінуден және қабылдаудан басталады. Танымның барлық басқа түрлері - есте сақтау, ойлау, қиял - қабылдау бейнелеріне негізделген, оларды өңдеудің нәтижесі [Выготский Л.С., 2009: 237 б.].

Әлемді қабылдауға бағытталған жүйе сенсорлық деп аталады, ал сенсорлық білім қоршаған әлемді толық қабылдауды қалыптастыру ретінде қызмет етеді. Оның негізгі міндеті-балаға заттардың түсі, пішіні және т.б. туралы түсінік жинауға көмектесу.

Мектепке дейінгі педагогика тарихында, оның дамуының барлық кезеңдерінде сенсорлық білім беру проблемасы орталық орындардың бірін алады. Өмірдегі бала нысандардың әртүрлі формаларына, түстеріне, шамаларына және басқа да қасиеттеріне, атап айтқанда ойыншықтар мен тұрмыстық заттарға тап болады. Бала табиғаттың барлық сенсорлық белгілерімен қоршалған көп түсті, иістер, шу. Әрине, әр бала, тіпті мақсатты тәрбиесіз де, бәрін де қабылдайды. Бірақ егер ассимиляция өздігінен жүрсе, ересектердің сауатты педагогикалық басшылығы болмаса, ол көбінесе төмен болып шығады. Бірақ мектепке дейінгі балалық шақта сенсорлық танымның ерекше маңызы бар, сезім мен қабылдау, әсіресе мектепке дейінгі кіші балалық шақта дамуға, жетілдіруге мүмкіндік береді

Мектеп жасына дейінгі сенсорлық дамытудың міндеттерге сәйкес балалар қандай қабілеттерге игеру керектігін жіктеп кетсек біріншіден қарпайым үлкен-кіші, ұзын-қысқа түсініктері және негізгі түстерді меңгереді. Сенсорика дамытудың мазмұны мен сипаты заттар мен құралдарды қолдану дағдыларын қалыптастыру, ауызша нұсқау мен үлгіге сүйене отырып, тапсырмаларды орындау, қимылдардың үйлесімділігін, қолдың ұсақ бұлшық еттерін, «көз-қол» сенсомоторлық кеңістіктік үйлесімділігін дамыту.

Дәл осы жас сезім мүшелерінің қызметін жақсартуға, әлем туралы идеяларды жинақтауға қолайлы. Бұл идеялардың табиғаты, олардың дәлдігі, нақтылығы, толықтығы шындықтың көрінісін қамтамасыз ететін сенсорлық процестердің даму деңгейіне байланысты. Қабылдауды дамыту-бұл күрделі процесс, ол негізгі сәттер ретінде қоғам жасаған сенсорлық стандарттарды игеруді және объектілерді зерттеу әдістерін игеруді қамтиды. Сенсорлық білім жоғарыда айтылғандардың барлығын қамтамасыз етуге бағытталуы керек.

Сенсорлық білім – бұл дұрыс педагогикалық өзара әрекеттесуді ұйымдастырған кезде қабылдау дамитын, баланың сенсорлық тәжірибесі жинақталатын, әлем туралы идеялар қалыптасатын мақсатты процесс. Сенсорлық тәрбиенің нәтижесі-баланың сенсорлық дамуы.

Баланың сенсорлық дамуы - бұл оның қабылдауын дамыту және формасы, түсі, өлшемі, кеңістіктегі орны, сонымен қатар заттардың иісі, дәмі және басқа да сыртқы қасиеттері туралы идеяларды қалыптастыру.

Сезімдер мен қабылдау неғұрлым бай болса, баланың қоршаған әлем туралы алған ақпараты неғұрлым кең және жан-жақты болады. Ақыл-ой, физикалық, эстетикалық, экологиялық тәрбиенің жетістігі көбінесе балалардың сенсорлық даму деңгейіне, яғни баланың қоршаған ортаны қаншалықты тыңдайтынына, көретініне, сезінуіне байланысты. Сыртқы әлемді сенсорлық тану - баланың танымдық іс-әрекеті жүйесіндегі маңызды буын, интеллектуалды дамудың қажетті шарты.

Сенсорлық білім берудің мақсаты-қоршаған әлемді қабылдаудың сенсорлық тәжірибесін байыту және балалардағы сенсорлық қабілеттерді дамыту. Мектеп жасына дейінгі баланың

сенсорлық қабілеттері әр түрлі балалар іс-әрекеті процесінде көрінеді және дамиды (көрнекі, конструктивті, еңбек) және өз кезегінде балалар іс-әрекетінің осы түрлерінің дамуына әсер етеді [Усова А. П., 2005: 31 б.].

Сенсорлық білім мазмұны-бұл баланың мектеп жасына дейінгі кезеңде игеретін қасиеттері мен қасиеттері, заттар мен құбылыстардың қарым-қатынасы туралы белгілі бір түсінік. Бұл көлем, бір жағынан, баланың айналасындағы әлемнің сипаттамаларының алуан түрлілігімен, екінші жағынан, мектепке дейінгі жаста қалыптаса бастайтын және әртүрлі сенсорлық негіздерге ие болатын әртүрлі әрекеттермен анықталады.

Әдеби шолу

Мектепке дейінгі педагогика саласындағы көрнекті шетелдік ғалымдар (Ф.Фребель, М.Монтессори, О.Декроли), сондай-ақ отандық мектепке дейінгі психология мен педагогиканың танымал өкілдері (Тихеева Е.И., Запорожец А.В., Усова А.П, Сакулина Н.П. және басқалар) толыққанды сенсорлық дамуды қамтамасыз етуге бағытталған сенсорлық тәрбие мектепке дейінгі тәрбиенің негізгі аспектілерінің бірі деп дұрыс сенді [Гогоберидзе А.Г., 2013: 54 б.].

Сенсорлық білім қоршаған шындықты қабылдау танымның негізі болып табылады Сенсорлық білімнің бірінші кезеңі-сенсорлық тәжірибе қалыптастырумен бағытталған. Жетістік ақыл-ой, дене, эстетикалық тәрбие дәрежесі балалардың сенсорлық даму деңгейіне байланысты, яғни бала қаншалықты естиді, көреді, айналасындағыларды сезеді.

Кішкентай бала оқытудың ең қолайлы түрі болып табылады ол ғалымдар мен көптеген педагогтардың дидактикалық ойындарды туралы еңбектерінде дамыды. Мектепке дейінгі тәрбиенің алғашқы педагогикалық жүйелері авторлардың бірі Фридрих Фребель [Фридрих Фребель, 2010: 249 б.].

Осылайша, мектепке дейінгі балалық шақтағы уақтылы сенсорлық білім өсіп келе жатқан адамның танымдық дамуының басты шарты, шексіз өзгеретін ортада дұрыс және жылдам бағдарлау, эмоционалды жауаптылықты қалыптастыру, әлемнің сұлулығы мен үйлесімділігін қабылдау.

Балабақшада бала сурет салуды, модельдеуді, дизайнды үйренеді, табиғат құбылыстарымен танысады, математика мен сауаттылық негіздерін игере бастайды. Барлық осы салалардағы білім мен дағдыларды игеру заттардың сыртқы және ішкі қасиеттеріне үнемі назар аударуды қажет етеді. Сонымен, суретте бейнеленген затқа ұқсастық алу үшін бала оның пішінінің, өлшемінің, түсінің, материалының ерекшеліктерін дәл білуі керек. Құрылыс заттың (үлгінің) пішінін, оның құрылымы мен құрылымын мұқият зерттеуді қажет етеді. Бала кеңістіктегі бөліктердің өзара байланысын анықтайды және үлгінің қасиеттерін қолда бар материалдың қасиеттерімен байланыстырады. Заттардың сыртқы қасиеттерінде үнемі бағдарланбай, тірі және жансыз табиғат құбылыстары, атап айтқанда олардың маусымдық өзгерістері туралы объективті түсінік алу мүмкін емес. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыру геометриялық пішіндермен және олардың түрлерімен танысуды, объектілерді өлшемі бойынша салыстыруды қамтиды. Сауаттылықты игеруде фонемалық есту үлкен рөл атқарады сөйлеу дыбыстарының дәл саралануы және әріптердің құрылымын визуалды қабылдау.

Балабақшада сенсорлық орталыққа түс стандарттарын қалыптастыру үшін таза жарық реңдерімен боялған тартымды ойыншықтарды салу, жібектен, пластмассадан, картоннан жасалған орташа жарық және мөлдір, тұнық пластиктен жасалған заттар мен суреттер салынған кітаптар ұсынылады. Бұлардың нәтижесінде балабақша тәрбиелеу мен оқыту барысында сенсориканы дамытудың мазмұны арта түседі [Игнатович И.И., 2015: 219 б.].

Балабақша тәрбиелеу мен оқыту барысында сенсориканы дамытуда қолданылатын дидактикалық ресурстардың мазмұнын кеңейту үшін үстел және едендік, үстелдік-баспалық дидактикалық өзіндік ойындардың да рөлі маңызды.

Балалардың сенсорикасын дамыту үшін тек ғана балабақша да емес, үйде жасалатын: «түрлі-түсті домино», «түрлі-түсті жолақтар», «көбелектер мен қанаттар» сенсорлық даму ойындарын жасаудың өзіндік ықпалы бар. Ол үшін ата-аналармен біріге отырып жұмыс жасау маңызды болып табылады. Олармен жүргізілетін жұмыстар мен дидактикалық ойындар да ескерген жөн.

Ең маңызды сенсорлық білім беру мектеп жасына дейінгі балаларға арналған сенсорлық ойындар арқылы беріледі. Ерте жастан бес жасқа дейінгі жас баланың дамуы үшін ең маңызды және жауапты болып табылады, сондықтан олар үшін дұрыс әрекеттерді таңдау өте маңызды.

Мектеп жасына дейінгі балалар алдымен сезімдері арқылы жаңа нәрселерді түсінуді үйренеді. Мысалы, олар суық, жабысқақ немесе дымқыл нәрсеге тап болған сайын, олар әдетте осы сипаттамаларға ие объектілердің қандай түрлерін жақсы түсінеді. Сенсорлық ойын мектеп жасына дейінгі балаларға күрделі тапсырмалармен жұмыс істеуге, тілдің дамуын нығайтуға, қарапайым міселелер шешу дағдыларын жақсартуға және когнитивті өсуді қолдауға негіз болады. Біз сіздің өміріңізге әртүрлі ерекшеліктермен шығармашылық ноталарын енгізуге көмектесетін және өте пайдалы болатын келесі ойындарды жинақтап ұсынамыз.

Сенсорлық білім беру жұмыс үдерісінде қолданылатын ойын ресурстары.

№ 1 «Не өзгерді?»

Мақсаты: есте сақтау қабілетін дамыту.

Тәрбиеші балаларға үлкендігі бірдей бірнеше жұмсақ ойыншықтарды көрсетеді. Балалар олардың атын атайды. Содан соң психолог балалардан көздерін жұмуын өтінеді де, ойыншықтардың біреуін алып тастайды.

Балалар көзін ашып, қандай ойыншық жоқ екендігін айтады. Ойын 3-4 рет қайталанады.

Сенсорлық білім беру жұмыс үдерісінде қолданылатын ойын ресурстары

№ 2 «Қолымда не бар?»

Ойынның мақсаты: ұзын-қысқа, жуан-жіңішке, үлкен-кіші, оң-сол жайлы білімдерін бекіту. Түйсіну сезімдерін дамыту.

Ойынның құрал-жабдықтары: ұсақ тастар, жаңғақтар.

Ойынның мазмұны: Баланың қолына үлкендігі әртүрлі заттарды ұстату. Мысалы, үлкен және кіші тастар. Бала қолына қарамастан, сипап-сезу арқылы үлкен-кіші заттың оң және сол қолында екенін анықтайды. Қалған балалар оның жауабынын дұрыстығын тексереді. Жуан-жіңішке, ұзын-қысқа өлшемдері бойынша жұмыс осылайша жүргізіледі.

Сенсорлық білім беру жұмыс үдерісінде қолданылатын ойын ресурстары

№ 3 «Қай қолымда көп?»

Ойынның мақсаты: аз және көп заттарды ажыратуға, салыстыруға жаттықтыру; ойлау қабілеттерін дамыту. Ойынның құрал-жабдықтары: әртүрлі ұсақ заттар—моншақтар, түймелер. Ойынның мазмұны: ортаға бір баланы шақырып, оң және сол қолына көп және аз заттарды ұстатады. Бала алдымен көз мөлшерімен қай қолда зат көп, қай қолында аз зат бар екенін анықтайы. Одан кейін заттарды қатарымен қойып, қай қатарда көп, қай қатарда аз зат тұрғанын салыстырады.

Сенсорлық ойын әлеуметтік өзара әрекеттесуді ынталандырады және тілдік, моторлық және проблемаларды шешу дағдыларын дамытады. Үш айдан бес жасқа дейін балалар негізгі моториканы дамытады, атап айтқанда үйлестіру, тепе-теңдік, физикалық күш, реакция уақыты және олардың денесі туралы хабардар болу.

Білім беру іс-әрекеті процесінде сенсорлық білім беру балалардың сенсорлық тәжірибесін ұйымдастырудың негізі болып табылады. Дәл өзара іс-қимыл кезінде ересек адам мен бала үшін барлық жағдай жасалуда жоспарлы басшылығының қалыптастырумен сезім, қабылдау және елестетудің балалар. Балаларды әртүрлі заттар мен құбылыстарды қабылдауға үйрете отырып, балаларға олардың іс-әрекеттерінің мағынасын нақты түсіндіру қажет. Бұл мағына

әсіресе балаларға түсінікті болады, егер олар өз идеяларын практикалық іс-әрекетте қолданса; бұл жағдайда балаларды қабылдау саналы және мақсатты түрде жасалады: егер сіз тақырыпты нашар қарастыратын болсаңыз, онда оны бейнелеу немесе салу қиын.

Кейінгі өнімді қызметке байланысты объектілерді зерттеудегі айырмашылықтарға қарамастан, зерттеудің көптеген түрлеріне тән жалпы негізгі ойларды бөліп көрсетуге болады: нысанның тұтас көрінісін қабылдау. Осы тақырыптың негізгі бөліктерін таңдау, қасиеттерін анықтау.

Заттың кішігірім бөліктерін анықтау және олардың негізгі бөліктерге қатысты кеңістіктік орналасуын анықтау, тақырыпты қайта тұтас қабылдау.

Әдістері

Зерттеудің бұл әдісі әртүрлі пәндердің кез-келген формасын талдау үшін қолданылуы мүмкін, сондықтан оны жалпылама деп атауға болады. Сенсорлық білім беруде қолданылатын зерттеу әдістері әртүрлі және біріншіден, зерттелетін қасиеттерге, екіншіден, зерттеу мақсаттарына байланысты.

Зерттеу жаттығулары балалардың жас айырмашылықтарын ескере отырып жүргізілуі керек. Сонымен, кішкентай балаларға бөлшектерді бөлу және олардың қарым-қатынасын орнату процесі оңай болатындай етіп, формасы мен құрылымы қарапайым заттарды зерттеу үшін ұсыну керек.

Эксперименттік зерттеу жүргізудің зерттеу критерийлері құрастырылды. Критерийлер алдыңғы жинақталған мәліметті ескере келе, Блум иерерхиясын негізге ала отырып, сенсориканы дамытудың 3 негізгі түрімен құрастырылды:

1. Көлемі, пішіні, түсі бойынша ерекшеленетін біркелкі заттарды топтастыруды біледі.
2. Әртүрлі геометриялық пішіндерді негізгі түсі, әртүрлі көлемі, неғұрлым ұқсас қасиеттері бойынша салыстыру және іріктеуді біледі.
3. Қызыл, сары, жасыл, көк, ақ және қара түске боялған: біртекті заттарды таниды және оларды біледі.

Жалпы зерттеу алғашқы мәліметтер қорытындысы негізінде бастапқы, аралық, қорытынды кезеңге бөліні, зертеу критерийлері Блум таксономиясы негізінде білу, түсіну және қолдану иерерхиясына сүйене отырып, анықталды. Бұл әдісті таңдауымыздың басты себебі: дидактикалық негізде оқу, білім алу мен тәрбиелеуге сүйене отырып дағдылар мен біліктерді қарапайымнан күрделіге, оңайдан қиынға қарай спиральды формада меңгерту, игерту, дамыту мақсатындағы көрсеткіш критерийлер таңдалып алынды. Яғни, оқу, білім алу мен тәрбиелеуді әртүрлі ойын түріндегі тапсырмалар арқылы дағды, біліктерін қалыптастыру сенсориканы дамыту мақсаты қойылды. Сенсориканы дамытудың негіздерін зерттеу барысында сенсориканы жүзеге асыру іс-әрекеттерін ескеру маңызды болып табылады. Қолданылатын іс-әрекеттерге тоқталсақ біріншіден заттар мен құралдарды қолдану дағдыларын қалыптастыру, ауызша нұсқау мен үлгіге сүйене отырып, тапсырмаларды орындап, екінші қимылдардың үйлесімділігін, қолдың ұсақ бұлшық еттерін, «көз-қол» сенсомоторлық кеңістіктік үйлесімділігін дамыту көзделген.

Мектепке дейінгі жас-қоршаған шындықпен алғашқы танысу кезеңі; сонымен бірге, қазіргі уақытта баланың танымдық күштері мен қабілеттері қарқынды дамуда. Бала объективті әлемді, сондай-ақ табиғи құбылыстарды, байқауға болатын қоғамдық өмірдегі оқиғаларды біледі. Сонымен қатар, бала ересек адамнан ауызша ақпарат алады: олар оған айтады, түсіндіреді, оқиды. Танымның екі жолы да бір-бірімен тығыз байланысты.

Психологиялық зерттеулер көрсеткендей, мұндай оқытусыз балаларды қабылдау ұзақ уақыт эскизді болып қалады және жалпы интеллектуалды дамуға, әртүрлі іс-әрекеттерді игеруге мектептің бастауыш сыныптарындағы білім мен дағдыларды толық игеруге қажетті негіз жасамайды. Баланың мектепке дайындығы көбінесе оның сенсорлық дамуына байланысты.

Бастауыш білім беру кезінде балалар алдында туындайтын қиындықтардың көпшілігі қабылдаудың дәлдігі мен икемділігімен байланысты. Нәтижесінде әріптер жазуда, сурет салуда бұрмаланулар пайда болады. Қол еңбегі сабақтарында қолөнер өндірісіндегі дәлсіздіктер. Бала дене шынықтыру сабақтарында қозғалыс үлгілерін көбейте алмайтын жағдайлар болады [Гогоберидзе А.Г., 2013: 25 б.].

Бірақ сенсорлық дамудың төмен деңгейі баланың сәтті білім алу мүмкіндігін күрт төмендететіні ғана емес. Мұндай дамудың жоғары деңгейінің адам іс-әрекеті үшін, әсіресе шығармашылық белсенділік үшін маңыздылығын есте ұстаған жөн. Музыканттың, суретшінің, сәулетшінің, жазушының, конструктордың жетістіктерін қамтамасыз ететін қабілеттер қатарында сенсорлық қабілеттер маңызды орын алады, бұл нысандар мен құбылыстардың пішінінің, түсінің, дыбысының және басқа да сыртқы қасиеттерінің нәзік нюанстарын ерекше тереңдікте, айқындықта және дәлдікпен ұстап, жеткізуге мүмкіндік береді. Сенсорлық қабілеттердің пайда болуы балалық шақтың алғашқы кезеңдерінде қол жеткізілген сенсорлық дамудың жалпы деңгейінде жатыр.

Нәтижелер

Зерттеу тақырыбымыз бойынша нәтижелі сапаға қол жеткізуіміздің тағы бір себебі әдіс-тәсілімізге Блум таксонмиясын негіз ретінде ала отырып, ойындарды саралау, ақпараттар мен мәліметтерді жинау үшін әңгімелесу, сұхбаттасу, диалогтық т.б. әдіс тәсілдерді қолданғанымыз зерттеудің мақсатына жету үшін өз нәтижесін берді.

Білуден - түсінуге, түсінуден - қолдануға арналған ойындарды іріктей отырып, ұйымдастырылған оқу қызметі мен циклограммаларға енгізілген өзгерістер, зерттеу жұмысын өзара тығыз байланыста жүргізуіміз зерттеу тақырыбымыз бойынша нақты нәтижеге жетуімізге өз үлесін тигізді.

Есте сақтау керек, сіз баламен сенсорлық мәдениетті тәрбиелеуді неғұрлым ертерек бастасаңыз, ол тезірек дамиды, соғұрлым ол мектепте жақсы оқиды. Жақсы дамыған қабылдау қабілеті заманауи адамға қажет, сенсорлық тәжірибені қалыптастыруға жағдай жасайды, баланың уақтылы және толық дамуының маңызды міндеті шешіледі.

Жинақталған дереккөздердің нәтижесінде ғылыми-теориялық және практикалық мәліметтер мен ақпараттар талданып, сенсорлық білім беруде қолданылатын ойындармен ресустарының мазмұны Блум таксономиясы бойынша жіктелді.

Нәтижесінде онда балалардың сенсорикалық қабілеттері, біліктері мен дағдылары қолдану деңгейіне дейін дамыды. Салдарында ұйымдастырылған оқу қызметі мен циклограмманы жүзеге асыруда өзгерістер енгізіліп, диактикалық ресустар балалардың сенсорикалық даму деңгейін көтерді, олардың сенсорикалық дағдысы мен біліктерін жоғары деңгейге бағыттап қалыптастырды.

Сенсорлық тәрбиенің мазмұны негізінен қозғалыстарды үйлестіруді дамытуға, заттармен әрекет ете білуге, заттардың белгілерін талдай және жалпылай білуге бағытталуы керек. Бұған келесі міндеттерді шешу арқылы қол жеткізіледі: перцептивті әрекеттерді қалыптастыру, балаларда сенсорлық эталондар жүйесін қалыптастыру, перцептивті әрекеттерді және эталондық жүйелерді практикалық және танымдық іс-әрекетте өз бетінше қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Қорытынды

Сенсорлық даму кез-келген практикалық әрекетті сәтті игерудің шарты болып табылады. Ерте балалық шақтың жасы сезім мүшелерінің қызметін жақсарту, әлем туралы идеяларды жинақтау үшін ең қолайлы. Дамыған сенсорика - қазіргі заманғы адамның практикалық қызметін жетілдірудің негізі [Янушко Е.А., 2009: 53 б.].

Баланың сәби кезінен бастап тиімді сенсорлық дамуы-болашақта табысты дамудың кепілі. Барлығын жаттықтыру оның сенсорлық жүйелері, ата-аналар кез-келген жаңа ақпаратты жақсы қабылдауға және қалыптастыруға көмектеседі. Қоршаған әлем туралы оның әртүрлі салаларында бара бар түсінік. Баланың шоғырлану, музыкалық есту, тактильді қабылдау, түстерді дұрыс ажырату және басқа да дағдылар жақсы дамиды. Сенсорлық білім қоршаған әлемді толық қабылдауды қалыптастырырады.

Балабақшаларда балалар сурет салуға, мүсіндеуге, дизайн жасауға, табиғи құбылыстармен танысуға, сенсорлық тәрбиеде ойындар өткізуге үйретіледі. Болашақ студенттер математика және грамматика негіздерін үйрене бастайды. Осы салаларда білім мен дағдыларды алу пәндердің әртүрлі қасиеттеріне мұқият назар аударуды қажет етеді. Сенсорлық тәрбие-ұзақ және қиын процесс. Ол белгілі бір жаспен шектелмейді және өзіндік тарихы бар. Балаларды ерте жастан сенсорлық тәрбиелеу-бұл кеңістіктегі белгілі бір заттарды дұрыс қабылдауға көмектесетін әдіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам (2022) *Мемлекет басшысы Қ.Қ.Тоқаевтың Қазақстан халқына жолдауы*, 01.09.2022 [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416> (өтінім берілген күні: 20.01.2023)
- Выготский Л.С. (2009) *Педагогикалық психология*. Ред.: В.Давыдов. М.: Педагогика-Баспасөз, 670 [Электрондық ресурс]: URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01004127560> (өтінім берілген күні: 20.12.2021).
- Усова А.П. (2005) Мектепке дейінгі баланың сенсорлық дамуы мен тәрбиесінің педагогикасы мен психологиясы. *Балабақшадағы сенсорлық тәрбиенің теориясы мен практикасы*. М.: Білім, 135 (өтінім берілген күні: 23.01.2023).
- Гогоберидзе А.Г., Солнцева О.В. (2013) *Мектепке дейінгі педагогика тәрбие мен оқыту әдістерінің негіздерімен*, 464 [Электрондық ресурс]: URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01006563599> (өтінім берілген күні: 25.12.2022).
- Волумбаева А.М. (2010) *Фридрих Фребель. Будем жить ради своих детей*. М: Карапуз, 249, 250 [Электрондық ресурс]: URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01000701699> (өтінім берілген күні: 15.12.2022).
- Игнатович И.И., Хоняк М.Н. (2015) Формирование представлений о сенсорных эталонах у детей раннего возраста средствами развивающей игры. *Педагогический опыт: теория, методика, практика*, 220.
- Янушко Е.А. (2009) *Жас балалардың сенсорлық дамуы*. М.: Мозаика-Синтез [Электрондық ресурс]: URL: <https://infourok.ru/ya-a-yanushko-sensornoe-razvitie-detej-rannego-vozrasta-1-3-goda-6322470.html> (өтінім берілген күні: 23.01.2023).
- Ендовицкая Т.В. (2008) Сенсорлық білім психологиясының кейбір мәселелері. *Мектепке дейінгі тәрбие*, 10, 180-350.
- Плеханов А.В., Морозова О.В., Манасейна М.М. (2010) Сенсорлық даму және мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу. *Мектепке дейінгі тәрбие*, 7, 230 [Электрондық ресурс]: URL: https://www.studmed.ru/morozova-o-v-tiheeva-e-i-doshkolnyy-vozrast-sensornoe-razvitie-i-vospitanie_90b386045f6.html (өтінім берілген күні: 23.01.2023).
- Метиева Л.А., Удалова Э.Я. (2009) *Балалардың сенсорлық саласын дамыту*. М.: Білім, 160.
- Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы (2022). *Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы*, 3 тамыз, 348 [Электрондық ресурс]: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669> (өтінім берілген күні: 03.02.2023).
- Жұмабекова Ф.Н., Ойшыбаева А.А. (2017) *Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы бойынша мектепалды дайындық тобы мен сыныбы педагогтеріне арналған*. Алматы: Алматыкітап баспасы, 96 [Электрондық ресурс]

https://45minutkz.files.wordpress.com/2017/09/kurastyru_metodika_kaz_6-let.pdf (өтінім берілген күні: 27.12.2020).

Аралбаева Р.К. (2012) Мектепке дейінгі педагогика: *Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу» мамандығы бойынша дайындалатын студенттерге арналған оқулық*. Алматы: Жоғары оқу орындарының қауылдастығы, 220 [Электрондық ресурс] <https://cloud3.college.edu.kz/uploads/760203400235/f605639320f60e0.pdf> (өтінім берілген күні: 17.03.2020).

Макаренко А.С. (2016) *Моя система воспитания. Педагогическая поэма*. Москва: АСТ [Электрондық ресурс] https://msrabota.ru/content/book_docs/Makarenko_A_Moya_Sistema_Vospitaniya_.a6.pdf (өтінім берілген күні: 17.02.2019).

Мектепке дейінгі жастағы балалардың дағдылары мен біліктерін дамыту мониторингі бойынша әдістемелік нұсқаулық (2018). Астана, 5 ақпан, 1 хаттама [Электрондық ресурс]: URL: http://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/kaz/24 (өтінім берілген күні: 05.02.2023).

References

Adilette memleket. Birtutas ult. Berekeli kogam (2022) *Memleket basshysy K.K.Tokaevtyн Kazakstan halkyna zholdauy*, 01.09.2022 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtyн-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416> (otimim berilgen kuni: 20.01.2023)

Vygotskij L.S. (2009) *Pedagogikalyk psihologiya*. Red.: V.Davydov. M.: Pedagogika-Baspasoz, 670 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01004127560> (otimim berilgen kuni: 20.12.2021).

Usova A.P. (2005) Мектепке dejingi balanyn sensorlyk damuy men tarbiesinin pedagogikasy men psihologiyasy. *Balabakshadagy sensorlyk tarbienin teoriyasy men praktikasy*. M.: Bilim, 135 (otimim berilgen kuni: 23.01.2023).

Gogoberidze A.G., Solnceva O.V. (2013) *Мектепке dejingi pedagogika tarbie men okytu adisterinin negizderimen*, 464 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01006563599> (otimim berilgen kuni: 25.12.2022).

Volumbaeva A.M. (2010) *Fridrih Frebel'. Budem zhit' radi svoih detej*. M: Karapuz, 249, 250 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01000701699> (otimim berilgen kuni: 15.12.2022).

Ignatovich I.I., Honyak M.N. (2015) Formirovanie predstavlenij o sensorynyh etalonah u detej rannego vozrasta sredstvami razvivayushchej igry. *Pedagogicheskij opyt: teoriya, metodika, praktika*, 220.

Yanushko E.A. (2009) *Zhas balalardyn sensorlyk damuy*. M.: Mozaika-Sintez [Elektrondyk resurs]: URL: <https://infourok.ru/ya-a-yanushko-sensornoe-razvitie-detej-rannego-vozrasta-1-3-goda-6322470.html> (otimim berilgen kuni: 23.01.2023).

Endovickaya T.V. (2008) Sensorlyk bilim psihologiyasynyn kejbir maseleleri. *Мектепке dejingi tarbie*, 10, 180-350.

Plekhanov A.V., Morozova O.V., Manaseina M.M. (2010) Sensorlyk damu zhane mektep zhasyna dejingi balalardy tarbieleu. *Мектепке dejingi tarbie*, 7, 230 [Elektrondyk resurs]: URL: https://www.studmed.ru/morozova-o-v-tiheeva-e-i-doshkolnyy-voznast-sensornoe-razvitie-i-vospitanie_90b386045f6.html (otimim berilgen kuni: 23.01.2023).

Metieva L.A., Udalova E.Ya. (2009) *Balalardyn sensorlyk salasyn damytu*. M.: Bilim, 160.

Bilim berudin barlyk dengejinin memlekettik zhalpyga mindetti bilim beru standarttaryн bekitu turaly (2022). *Kazakstan Respublikasy Bilim zhane fylym ministrinin bujrygy*, 3 тамыз, 348 [Elektrondyk resurs]: URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669> (otimim berilgen kuni: 03.02.2023).

Zhumabekova F.N., Ojshybaeva A.A. (2017) *Мектепке dejingitarbie men okytudyn ulgilik oku bagdarlamasy bojnsha mektepaldy dajyndyk toby men synyby pedagogterine arналган*.

- Almaty: Almatykitap baspasy, 96 [Elektronдық resurs] https://45minutkz.files.wordpress.com/2017/09/kurastyru_metodika_kaz_6-let.pdf (otinin berilgen kuni: 27.12.2020).
- Aralbaeva R.K. (2012) Mektepke dejingi pedagogika: *Mektepke dejingi okytu zhane tarbieleu mamandygy bojynsha dajyndalatyn studentterge arналган okulyk*. Almaty: Zhogary oku oryndarynyn kauyldastygy, 220 [Elektronдық resurs] <https://cloud3.college.edu.kz/uploads/760203400235/f605639320f60e0.pdf> (otinin berilgen kuni: 17.03.2020).
- Makarenko A.S. (2016) *Moya sistema vospitaniya. Pedagogicheskaya poema*. Moskva: AST [Elektronдық resurs] https://msrabota.ru/content/book_docs/Makarenko_A_Moya_Sistema_Vospitaniya_a6.pdf (otinin berilgen kuni: 17.02.2019).
- Mektepke dejingi zhastagy balalardyn dagdylary men biliklerin damytu monitoringi bojynsha adistemelik nuskaulyk* (2018). Astana, 5 akpan, 1 hattama [Elektronдық resurs]: URL: http://irrd.kz/sites/irrd.kz/uploads/docs/metodicheskie_razrabotki/kaz/24 (otinin berilgen kuni: 05.02.2023).

Сенсорное воспитание дошкольников

*¹Ж.Қ.Әдият, ¹Г.Г.Жусупбекова

¹Кокшетауский университет имени Ш.Уалиханова (Кокшетау, Казахстан)

Аннотация

Данная статья посвящена рассмотрению развития творческих навыков дошкольников одной из областей научного знания – артпедагогике. Рассмотрены пути его реализации и связь с педагогикой в целом. Статья предназначена для педагогов, родителей и всех, кто интересуется вопросами образования через искусство. С самого рождения природа дает человеку глаза, уши и тактильные рецепторы. Все это позволяет ребенку с раннего возраста устанавливать тесные связи с внешним миром. Центр этих органов является периферической частью анализаторов в головном мозге. Таким образом, сенсорное воспитание дошкольников является важной составляющей развития. Поэтому актуальность нашей статьи посвящена вопросам организации сенсорной среды в условиях дошкольного образовательного учреждения. В статье определяется сущность сенсорной среды; описаны задачи и факторы сенсорного развития детей дошкольного возраста; виды организации и обеспечения сенсорной среды в условиях дошкольного образовательного учреждения. В этой статье рассматривается необходимость сенсорного образования необходимо для развития физических, социальных, когнитивных и многих других навыков дошкольников. Кроме того, собраны несколько сенсорных игр, которые можно проводить с детьми с распечатанными инструкциями. Сенсорное знание - это система педагогического взаимодействия, направленная на формирование сенсорных подходов. совершенствование познавательных и сенсорных процессов, т.е. формирование и совершенствование методов чувственного познания чувства и восприятия. Сенсорные знания создают необходимые предпосылки для формирования психических функций, которые имеют решающее значение для возможности дальнейшего обучения. Он направлен на развитие зрения, слуха, тактильных, кинетических, кинестетических и других форм чувств и восприятия.

Ключевые слова: артпедагогика, воспитание, обучение, искусство, личность, развитие, теория и практика, творчество, психика.

Sensory education of preschoolers

*¹Zh.K.Adiyat, ¹G.G.Zhussupbekova

¹Sh.Ualikhanov Kokshetau University (Kokshetau, Kazakhstan)

Abstract

This article is devoted to the development of creative skills of preschoolers in one of the fields of scientific knowledge – art pedagogy. The ways of its implementation and its connection with pedagogy in general are considered. The article is intended for teachers, parents and anyone interested in education through art. From birth, nature gives a person eyes, ears and tactile receptors. All this allows the child to establish close ties with the outside world from an early age. The center of these organs is the peripheral part of the analyzers in the brain. Thus, sensory education of preschoolers is an important component of development. Therefore, the relevance of our article is devoted to the organization of the sensory environment in a preschool educational

institution. The article defines the essence of the sensory environment; describes the tasks and factors of sensory development of preschool children; types of organization and provision of the sensory environment in a preschool educational institution. In this article we will look at why sensory education is necessary for the development of physical, social, cognitive and many other skills of preschoolers. In addition, we have collected several sensory games that you can play with children with printed instructions.

Sensory knowledge is a system of pedagogical interaction aimed at the formation of sensory approaches. improvement of cognitive and sensory processes, i.e. formation and improvement of methods of sensory cognition of feeling and perception. Sensory knowledge creates the necessary prerequisites for the formation of mental functions, which are crucial for the possibility of further education. It is aimed at the development of vision, hearing, tactile, kinetic, kinesthetic and other forms of feelings and perception.

Keywords: art pedagogy, education, training, art, personality, development, theory and practice, creativity, psyche.

Поступила в редакцию: 22.02.2023

Одобрена: 18.05.2023

Первая публикация на сайте: 25.07.2023

MPHTI: 14.29.01

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2024-4.11>

ЕРЕКШЕ ҚАЗЕТТІЛІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ ЖОЛДАРЫ

*¹А.ТӘЖІ¹, *¹Ш.М.МАЙГЕЛЬДИЕВА¹

¹Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті

*akzhaiyktazhi@gmail.com, Sharban56@mail.ru

Аңдатпа

Бүгінгі таңда қоғамдық өзгерістердің ауқымдылығы, күрделілігі білім беру саласына өзгерістер енгізуді талап етеді. Осы талаптарды жүзеге асыруды қазіргі білім беру жүйесін дамыту үрдісінде жаңа оқыту үлгілеріне, мазмұнына, технологияларына, түрлері мен әдістеріне қатысты шығармашылық ізденістердің қарқындылығымен әрі көп түрлілігімен ерекшеленетінін мойындауға болады. Мұндай даму қоғамды ақпараттандыру технологиясын қарқынды дамыту аясында жүзеге асыру маңызды. Сондықтан негізінен осы мектептерде ерекше қажеттілігі бар балалардың қалыпты балалар мен оқыту технологиясын оқыту үдерісінде тиімді ұйымдастыру аса маңызды. Осы мақалада ерекше қажеттілігі бар балалардың қабілеттерін дамытудың ерекшеліктері, ерекше балалардың музыкалық қабілетінің дамуын психодиагностикалау және коррекциялық-дамытушылық жұмысты ұйымдастыру жолдары сипатталған. Мақалада автор инклюзивті оқыту технологиясының музыка сабақтарында пайдалану әдістемесі қарастырған және зерттеу жұмыстары арқылы инклюзивті оқыту технологиясының ғылыми теориялық тұрғыдан мағлұмат алып өз тәжірибесінде кеңінен қолдануға толық мүмкіндігі бар екенін дәлелдеп отыр. Соған қарай, автор инклюзивті оқыту технологиясының маңызының ерекше екендігін ескеріп бірнеше әдістемелік ұсыныстарды жасаған. Атап көрсетсек, олар келесей: а) мектеп оқушыларына инклюзивті оқыту технологияларының әдістерін пайдаланылған сабақтарда олардың қызығушылығын біршама артады; б) мұғалімнің инклюзивті оқытудың әдістерін сабақта жиі қолданып отыруын қамтамасыз ету; в) білім беру ортасының ғылыми әрі оқу-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілуі; г) жаңалықтарды сәтті игеруге қажетті барлық ресурстарды дайындау; е) музыка пәнінде инклюзивті оқыту технологиясының әдіс-тәсілдерін тиімді тақырыпты ашатындай әдістерді таңдап, аталған технологияның негізінде жүйелі ұйымдастырылса тақырып жан-жақты ашылады; ж) оқушыға музыкалық-эстетикалық тәрбиені беруді танымдық белсенділігі мен ойлауын дамыту бағытында жүргізілуі қажет. Әдемілік сезімі мен эмпатия, іс-әрекет етуге талпыну психологиялық денсаулыққа бағыттайды. з) оқушының музыкалық-эстетикалық әрекеті адамгершілік-эстетикалық дамуға мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: қабілет, инклюзия, ерекше қажеттілігі бар бала, инклюзивті оқыту, музыка, музыкалық дыбыстар, музыкалық білім.